Hagyományos ökológiai tudás: mire jó, és hogyan dolgozzunk együtt e tudás hordozóival?

„A laposok adtak életet!”

Ramsar

CONVENTION ON WETLANDS

CONVENTION SUR LES ZONES HUMIDES

CONVENCIÓN SOBRE LOS HUMEDALES

(Ramsar, Iran, 1971)

Molnár Zsolt

HUN-REN Ökológiai Kutatóközpont

Hagyományos ökológiai tudás kutatócsoport

Vácrátót

Miért fontos a Ramsar számára a hagyományos ökológiai tudás és a helyi lakosság bevonása?

- A legtöbb vizesélőhely tkp. **kultúrtáj** (biokulturális táj), amelyeket hosszú távú ember–természet kapcsolatok formáltak
- A hagyományos tudás:
  - **tájtörténeti információt**, referenciaállapotokat őriz (pl. Hortobágy☺)
  - támogatja az **adaptív kezelést** (pl. pásztoroló tv-i kezelés)
  - erősíti a védelem **társadalmi elfogadottságát** (személyes és kulturális kapcsolat)
- Közvetlen kapcsolat van a hagyományos tudás és a **ramsari alapelvek között**:
  - bölcs erőforrás-használat
  - helyi részvétel a védelemben

A Ramsari Egyezmény alapvető (COP-szintű) szakpolitikai kötelezettségvállalásai a hagyományos tudás, ill. a helyi lakosok részvétele kapcsán

Ramsari Stratégiai Terv 2016–2024 (COP12, XII.2. határozat) – 10. célkitűzés, ami egyértelműen kimondja, hogy a hagyományos ökológiai tudás, az őshonos és helyi tudásrendszerek (TEK/ILK) nem perifférikus elemek, hanem formálisan elfogadott stratégiai célok.

A VII.8. határozat (1999) – A helyi közösségek és őslakos népek részvétele kapcsán iránymutatásokat fogadott el a helyi közösségek és az őslakos népek vizesélőhely-gazdálkodásban való részvételének kialakítására és megerősítésére.

XIII.15. határozat (COP13, 2018) – Kulturális értékek és gyakorlatok, amely rögzíti, hogy az akciókat, kezeléseket a legjobb elérhető tudományos ismereteknek, és adott esetben az őslakos népek és helyi közösségek hagyományos tudásának és helyi tudásrendszereinek kell irányítaniuk.

Ramsari CEPA Program (6. kézikönyv; 2025-ös frissített kiadás) rögzíti, hogy az őslakos népek és a helyi közösségek részvétele alapvető fontosságú, és hogy a hagyományos tudásnak segítenie kell a vizes élőhelyek kezelését, kiegészítve más tudásformákat.

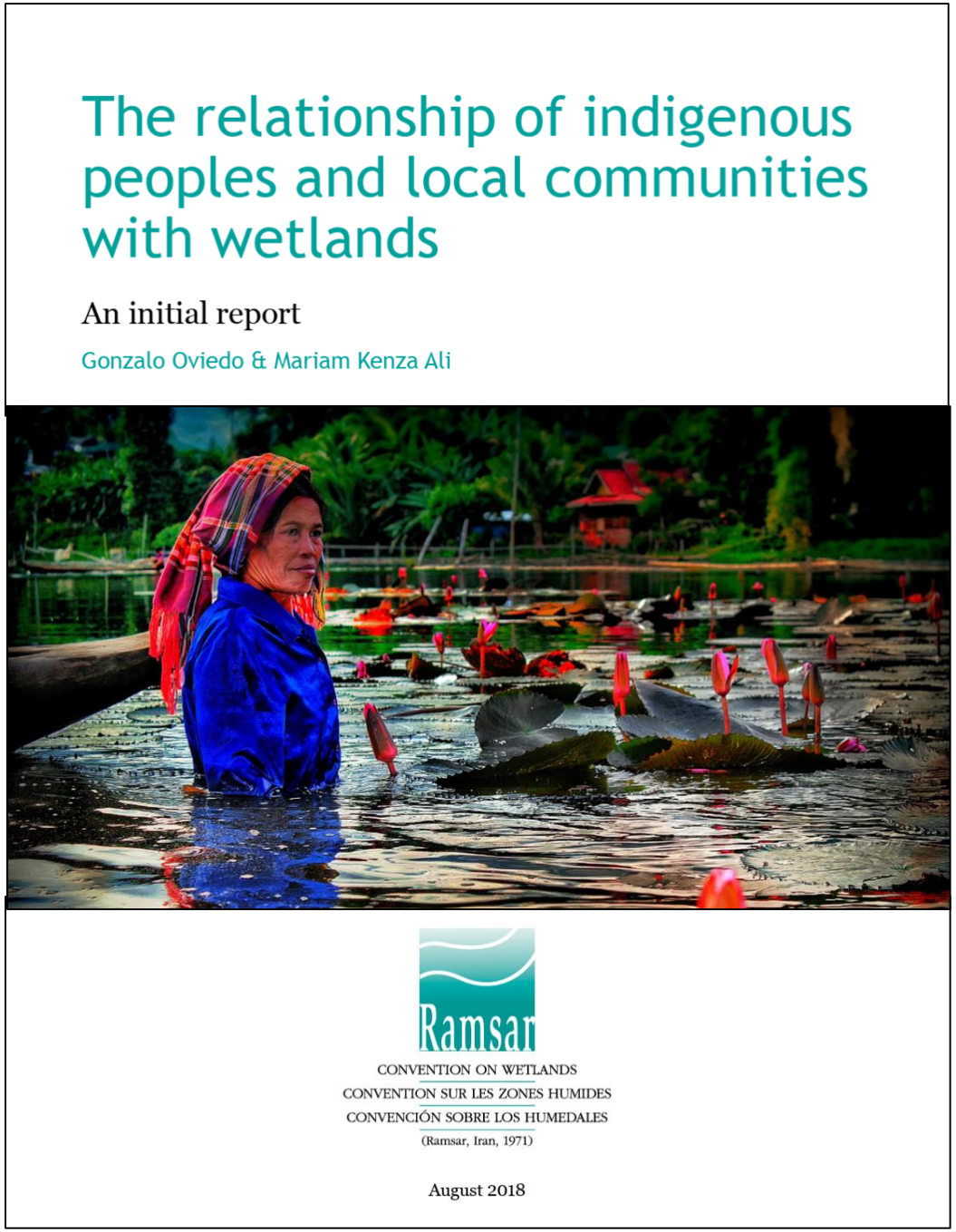

Egy Ramsari Titkársági dokumentum

- Nem találtam benne magyar példát
- Nincs benne a Hortobágy

Mocsaraink mint kultúrtájak

Mocsarak legeltetése általános volt:
a faluhatárban minden jószágnak megvolt a helye, és ez az év során változhatott

Marha **Juh** **Disznó**

1940-1955
Téesz előtt

1965-1980
Téesz-korszak

1992-2000
Rendszerváltás után

2005-2014
EU-csatlakozás után

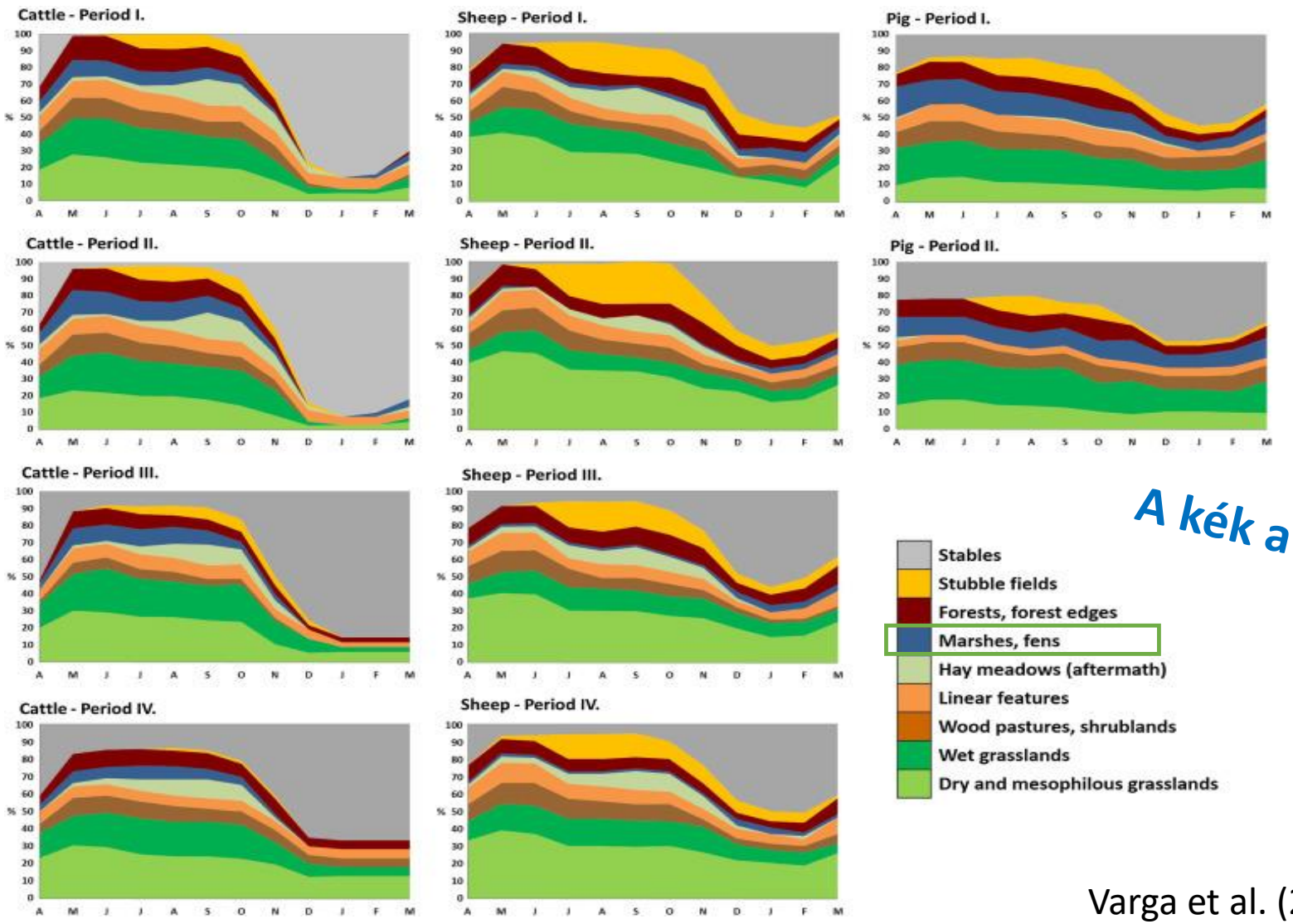

A kék a mocsár

Varga et al. (2016) AGEE

Történeti legeltetés mocsarakban

- 420 történeti adat (30+ millió oldalból)
- 383 növényemlítés
- 508 élőhelytípus-említés

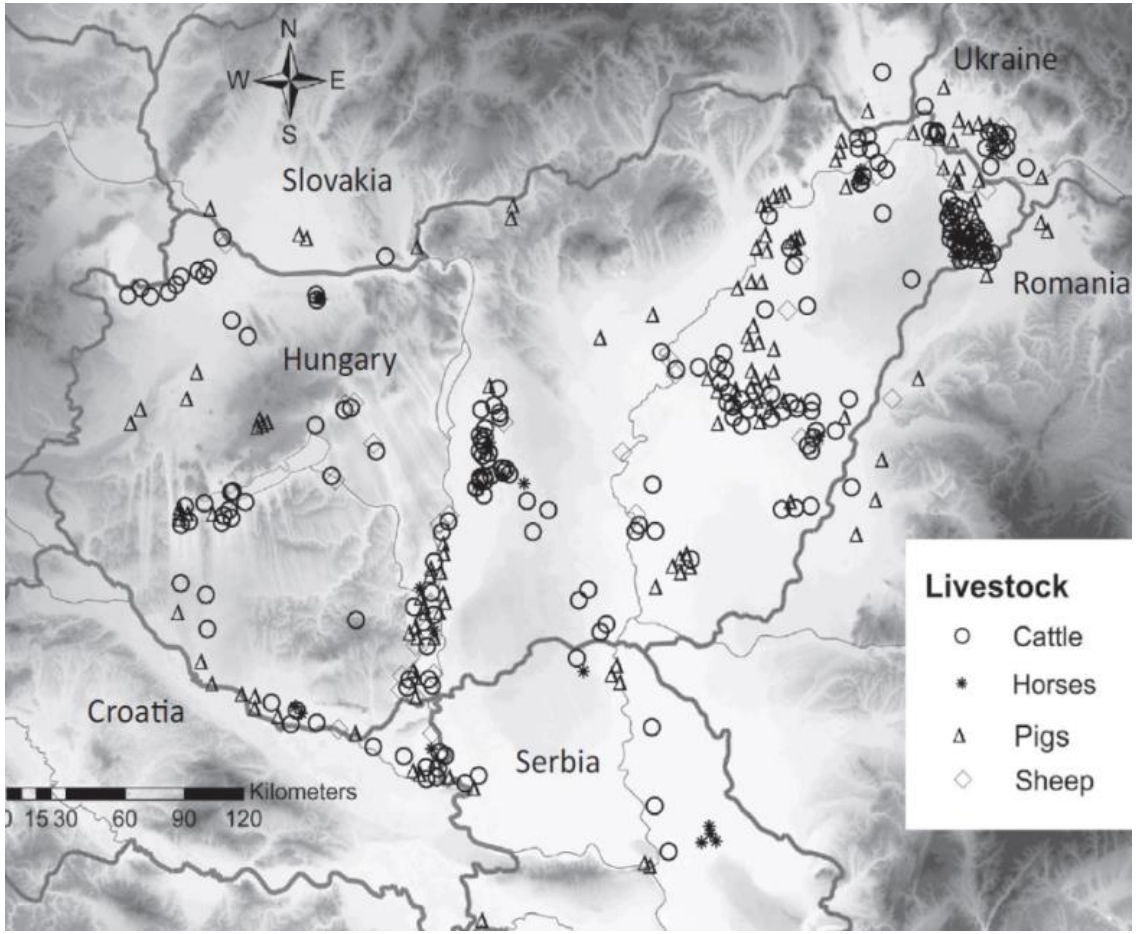

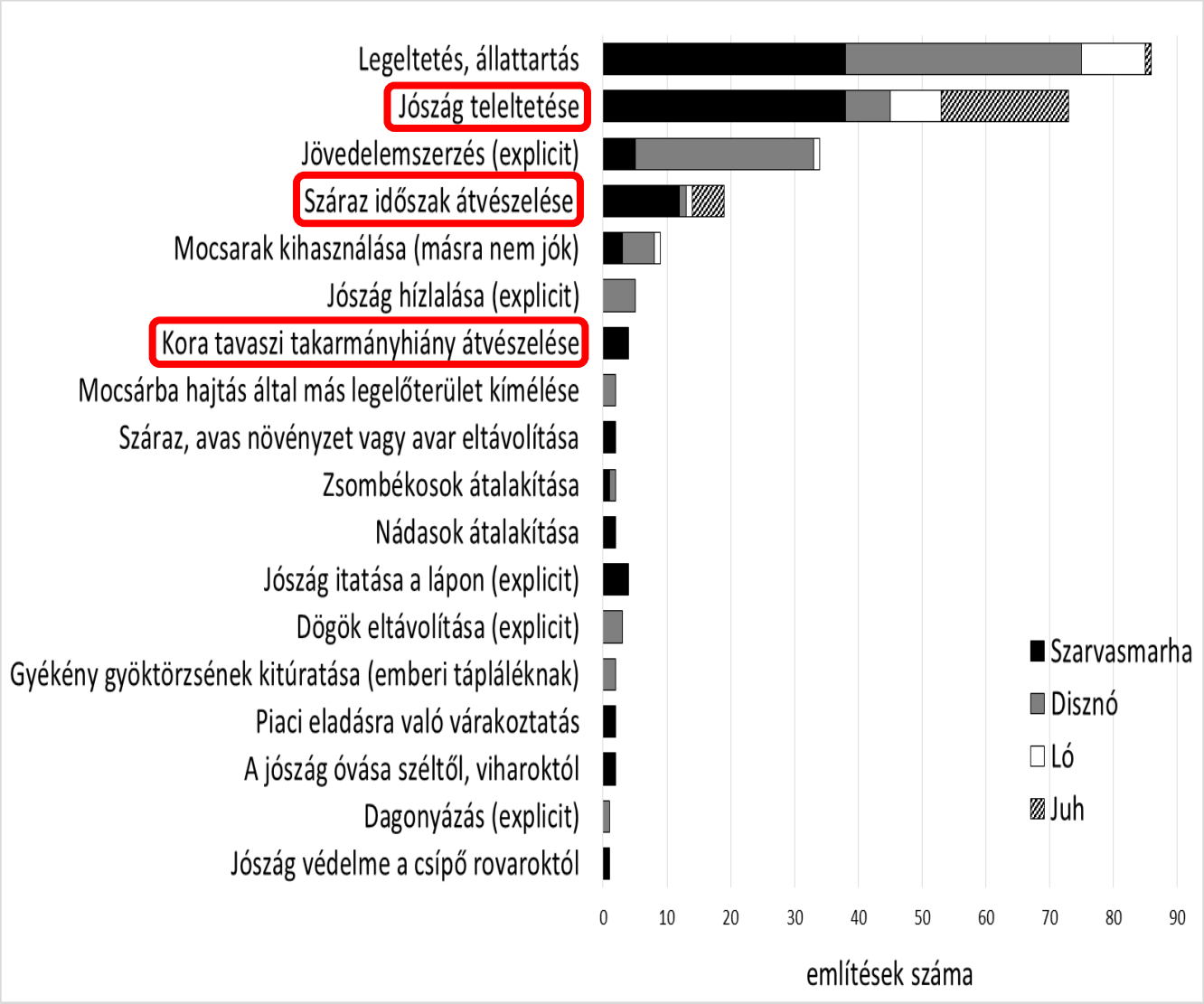

Biró et al. (2019) STOTEN

A Hortobágyon számos jó példa van erre

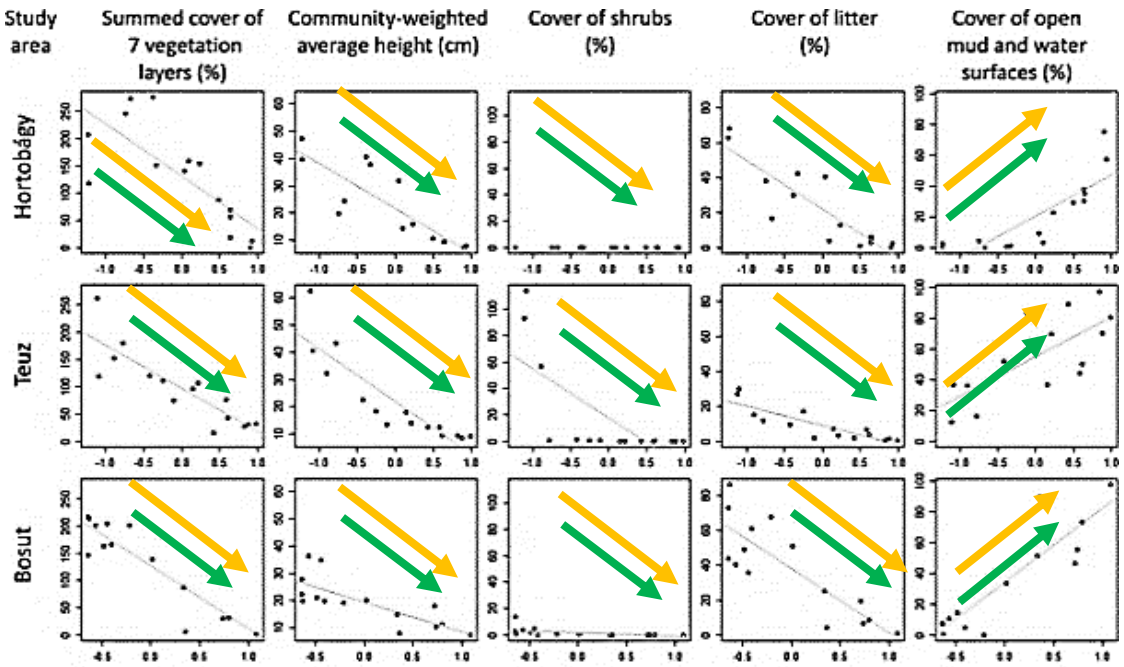

A legelt mocsár indikátorai esetében szinte nincs konfliktus pásztor és természetvédő között

- Nád, gyékény, sás, káka mennyisége
- Avar mennyisége
- Nyílt vízfelszín megléte
- Ritka növény- és állatfajok megléte
- stb.

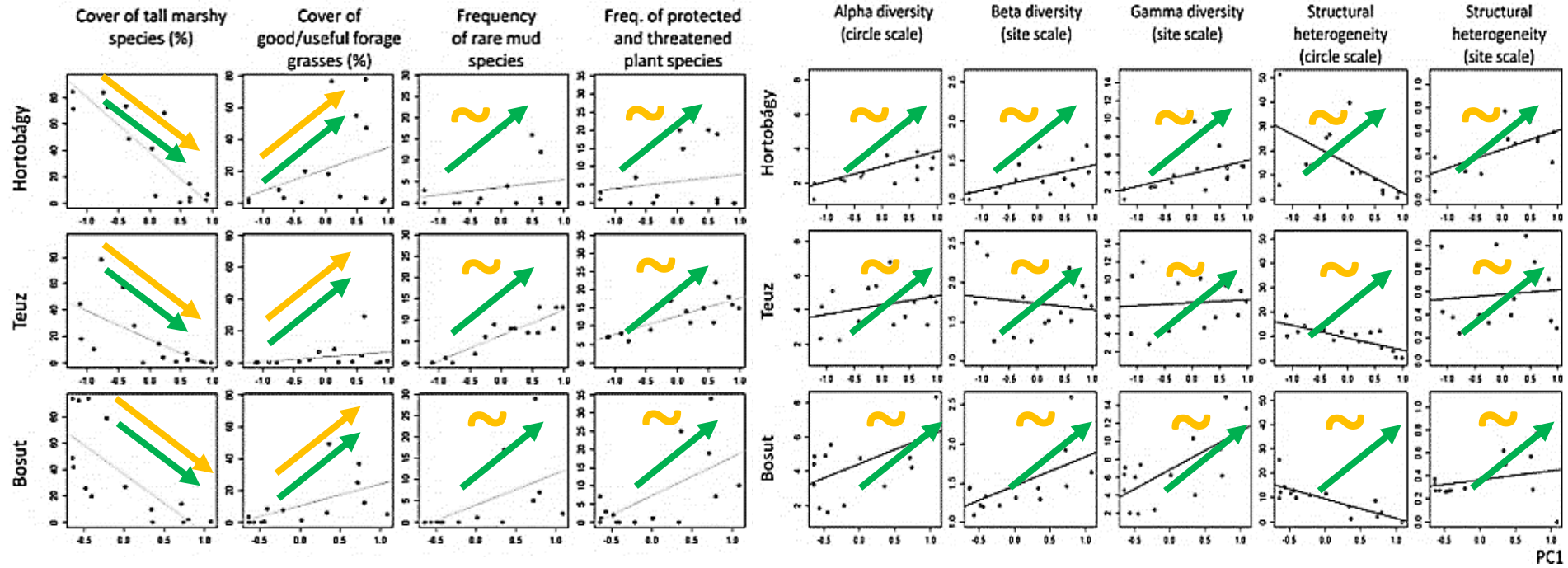

Biró, M. et al. 2020. *Agriculture, Ecosystems and Environment*

Szerémség, erdei disznótartás

Mételyfű
Tóalma
Békaliliom

Tőzmiske, Partium
Mételyfű

Kenya, Maasai Mara

Brazília
Mételyfű
Tóalma
kapibara (vízidisznó)

Nepál, Chitwan NP

elefánt csapa

Mételyfű

Sok helyen van nagy baj

Briebrza Nemzeti Park
Fotó: Joanna Sucholas

Briebrza Nemzeti Park, Lengyelország

- A madárban gazdag réteket a hagyományos legeltetés és kaszálás védte a beerdősödéstől
- A hagyományos tájhasználat az EU-támogatások ellenére mára bedőlt

Sucholas, J., et al. (2025). Are agri-environmental schemes doing their job? Evidence from Biebrza National Park, Poland. *Land Use Policy*

Viktória-tó (Kenya, Tanzánia, Uganda)

Helyi halászok által észlelt főbb változások

- Csökkenő halállomány
- Szennyezett víz
- Degradált tópart
- Bevándorló új halászok
- Veszélyes szelek
- Atomerőmű terve

Sokféle adaptáció, pl.

- Újféle bevételek (pl. taxizás)
- Nők bekapcsolódnak a halászatba

- A halászok jól látják a felelősségüket!!
- De tehetetlenek a szabályozások miatt

Wagah et al. (2026): Negotiating change in the African Great Lakes: fishers' knowledge, adaptive strategies, and governance gaps in Lake Victoria's Muhuru Bay and Migingo Island, Kenya, *Ecology & Society (in print)*

Turkmen Sahra, Irán
(ártér, szík, Kaszpi-tó)

Abolfazl tanárai, 26 nagy tudású pásztor

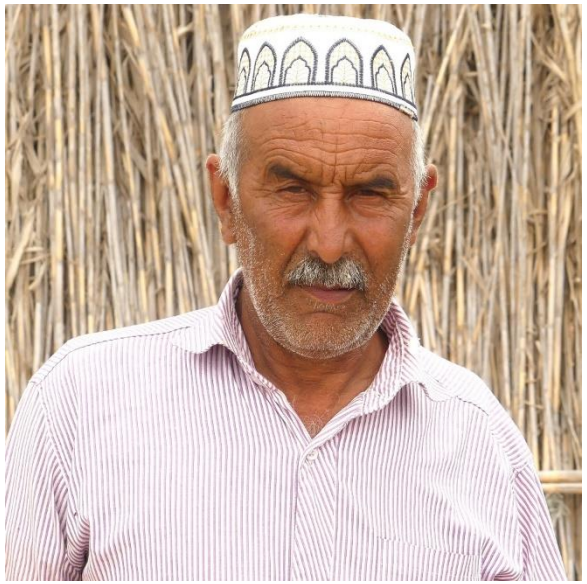
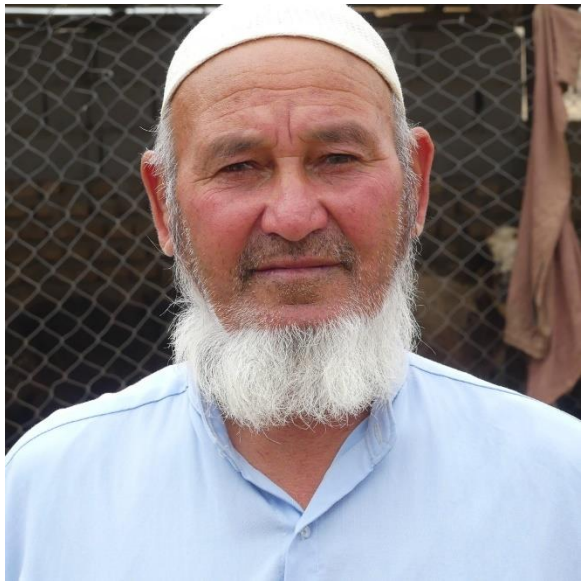

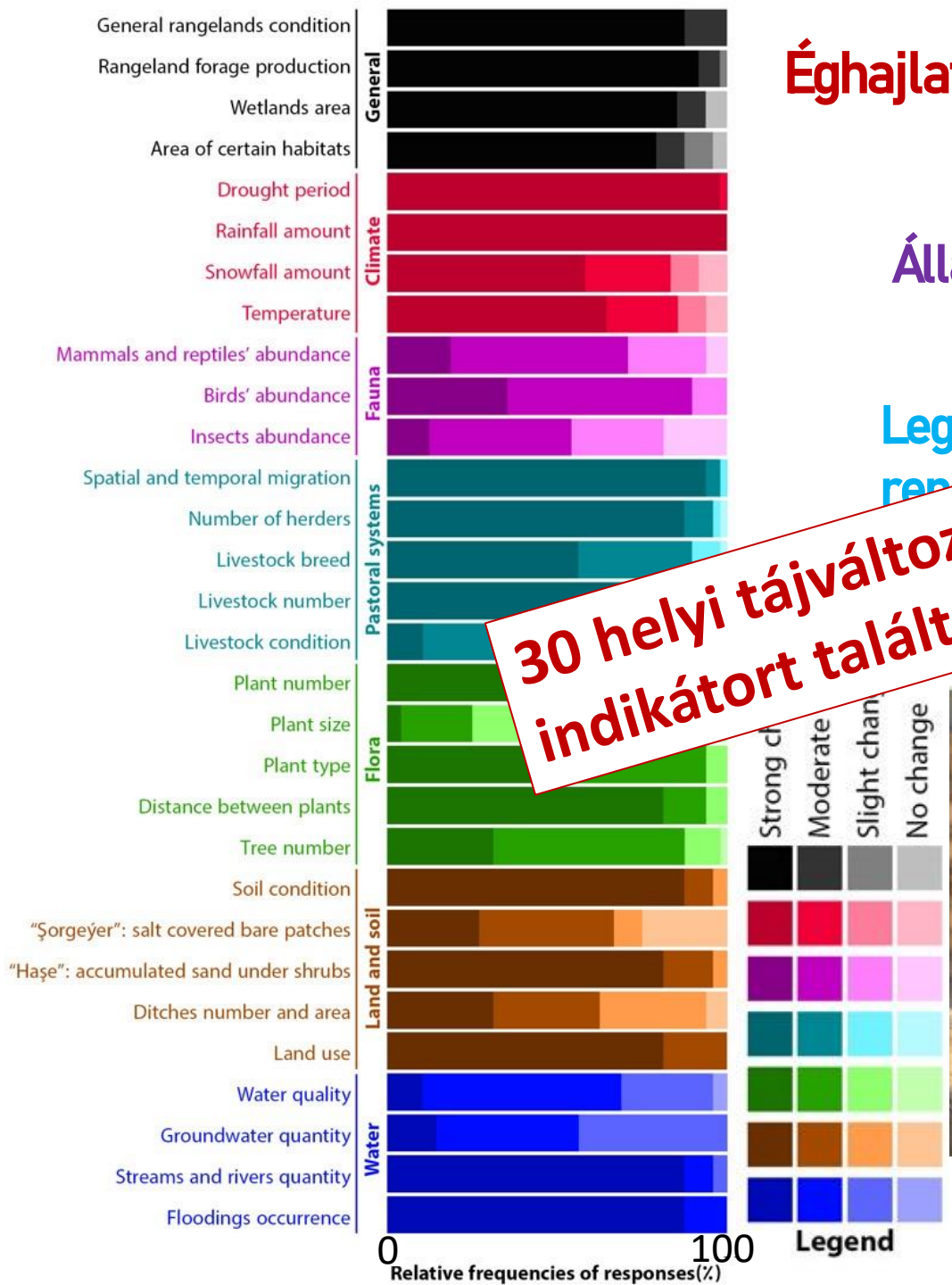

Sharifian et al.: NO WAY OUT: Perceived ecological changes and the inextricable interaction of direct and indirect drivers (Turkmen pastoralists in Iran) (leadva)

Turkmen Sahra, Irán

- 69-féle hajtóerőt említettek
- 176 dokumentált kapcsolatot
- szétbogozhatatlan bonyodalom…

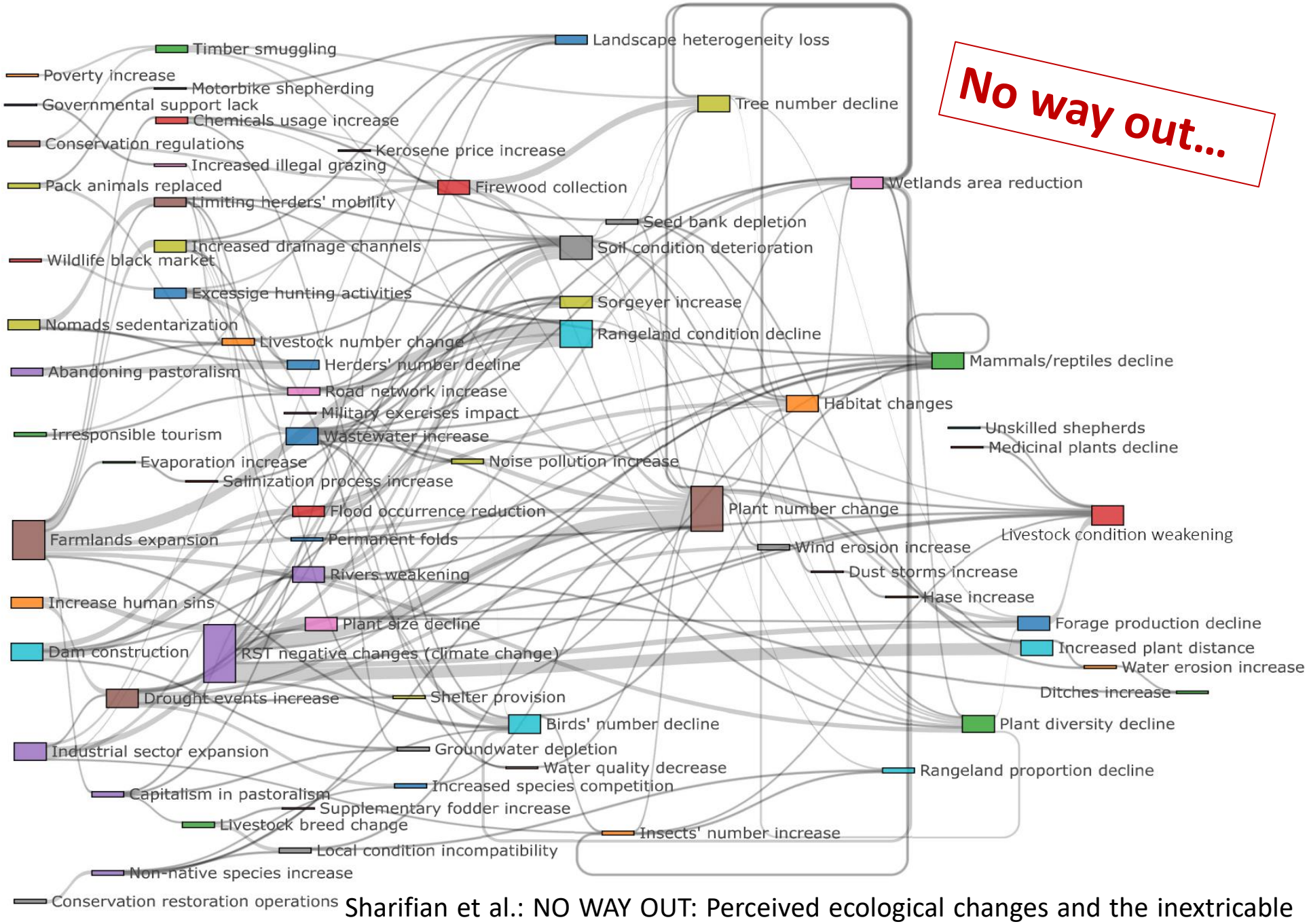

Sharifian et al.: NO WAY OUT: Perceived ecological changes and the inextricable interaction of direct and indirect drivers (Turkmen pastoralists in Iran) (leadva)

Még a közelben is kutatható a mocsarak hagyományos használata

Dobrudzsa, 2009
„Széna” gyűjtése szíkfok, vakszík, mocsár mozaikjában

Dobrudzsa, 2009
1500+ gólya, 600+ pelikán a falusi legelőn

Dobrudzsa, 2009

vízilófark tömege faluszéli legelőn

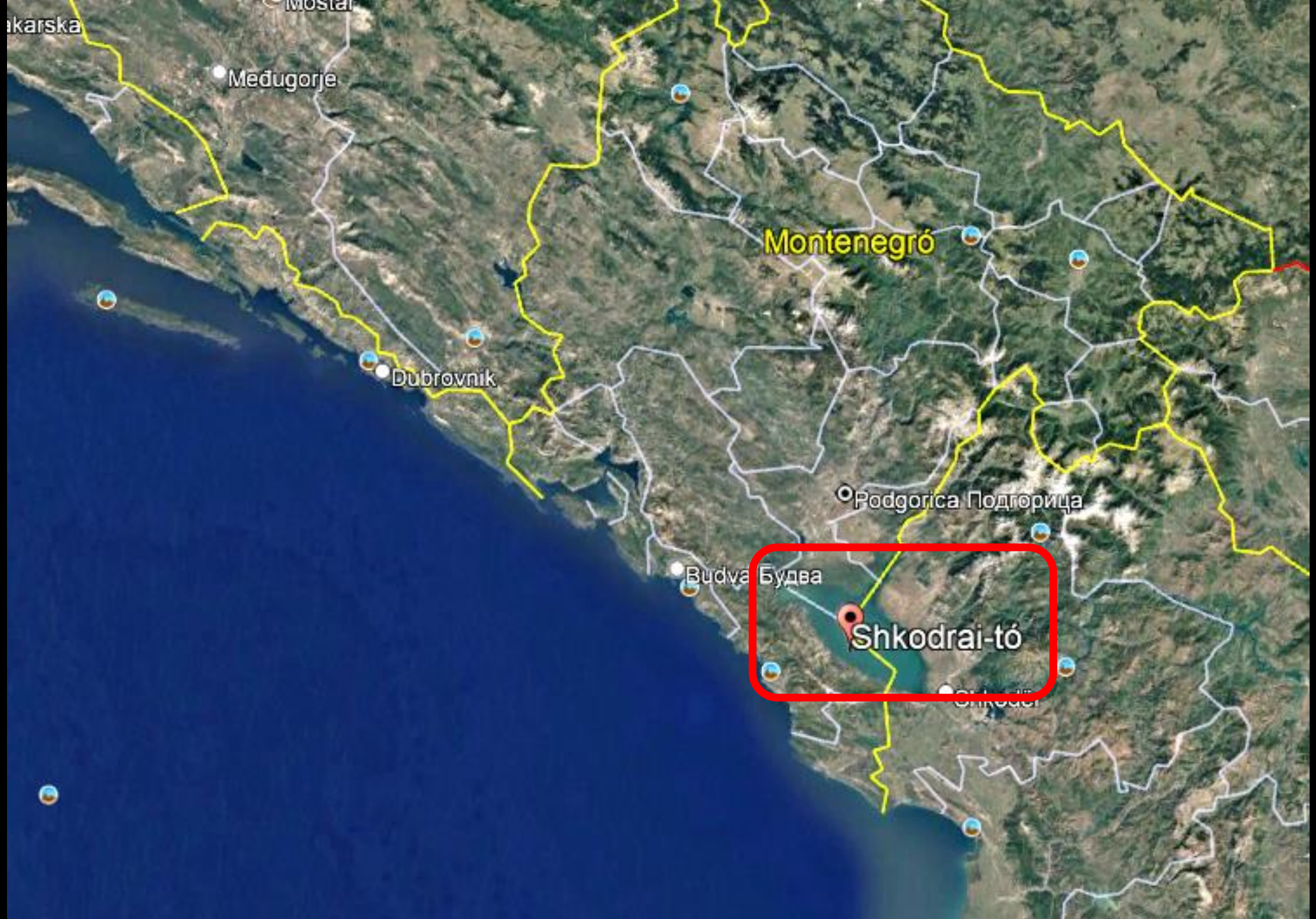
akarska
Mostar
Medugorje
Montenegró
Dubrovnik
Podgorica Подгорица
Budva Будва
Shkodrai-tó

Vejszék a Skodrai-tónál Albániában

Vejszék a Skodrai-tónál Albániában

Vejszék a Skodrai-tónál Albániában

Vejszék a Skodrai-tónál Albániában

Vejszék a Skodrai-tónál Albániában

Vejszék a Skodrai-tónál Albániában

Felelősségeink

Contents lists available at ScienceDirect

Biological Conservation

journal homepage: www.elsevier.com/locate/biocon

Dekolonizáció Európában

Social justice for traditional knowledge holders will help conserve Europe's nature

Zsolt Molnár [a,*], Álvaro Fernández-Llamazares [b,c], Christoph Schunko [d], Irene Teixidor-Toneu [e,f], Ivan Jarić [g,h], Isabel Díaz-Reviriego [i], Cosmin Ivascu [j,k], Dániel Babai [l], László Sáfián [m], Pål Karlsen [n], Huxuan Dai [o], Rosemary Hill [p]

Tisztelet hiánya

Lenézés

Félreértelmezés

Láthatatlanság

Kiszolgáltatottság

Életszerűtlen szabályozók

Bürokrácia

Etikátlan kutatások

Emberi jogok semmibevétele

Elszigeteltség

Közös gondolkodás/tervezés elmaradása

Dekolonizáció Európában